

Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Aşıları ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*

The Relationship Between Parents' Attitudes Towards Childhood Vaccines and COVID-19 Vaccine

** Esmâ AKGÜL¹ Ayşe ERGÜN²

¹ Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim dalı, İstanbul, Türkiye.

² Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Öz

Amaç: Çalışmanın amacı ebeveynlerin çocukluk çağı aşıları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı-ilişkisel türde yapılan çalışmanın örneklemini, araştırmaya katılmayı kabul eden ve online soru formunu dolduran öğrenci ebeveynlerinden biri (n=191; %88 anne, % 9.9 baba, % 2.1 diğer) oluşturdu. Veriler 01-30 Haziran 2022 tarih aralığında Sosyo-demografik Tanılama Formu, Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği ve COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği ile toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortanca ve ortalama) ve Spearman Korelasyon testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Ebeveynlerin %61.8'inin 31-40 yaş aralığında, %88.5'inin kadın, %46.6'sının Marmara Bölgesi doğumlu, %43.5'inin üniversite mezunu olduğu, %53.4'ünün COVID-19 hastalığını geçirdiği ve %81.7'sinin COVID-19 aşısı olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin %24.1'inin çocukluk çağı aşılarına karşı tereddütü olduğu, %12'sinin çocukluk çağı aşılarını gerekli bulmadığı, %2.1'inin ilk çocuklarına ve %5.3'ünün diğer çocuklarına çocukluk çağı aşılarını yaptırmadığı, %7.9'unun ise pandemi dönemi öncesinde çocuklarının çocukluk çağı aşılarını yaptırdıkları için pişmanlık duydukları saptanmıştır. Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanı ve COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği olumlu alt boyut puanı arasında güçlü negatif yönlü ilişki saptanmıştır ($p<0.01$).

Sonuç ve Öneriler: Sonuç olarak çocukluk çağı aşılarına karşı tereddütlü olan ebeveynlerin COVID-19 aşısına karşı daha olumsuz bir tutuma sahip oldukları bulundu. Ebeveynlerde aşı tereddütü ve aşı karşıtlığının nedenlerini belirlemeye yönelik araştırmaların yapılması, halk sağlığı hemşireleri tarafından aşılamanın önemini benimsetecek eğitim programlarının planlanması ve doğru bilgi içeren görsel materyallerin oluşturulması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Aşı, aşı tutumu, COVID-19, COVID-19 aşısı, çocukluk çağı aşıları, ebeveyn

* Geliş Tarihi: 06.10.2022 / Kabul Tarihi: 08.03.2023

**Sorumlu Yazar e-mail: esmaakgul34@gmail.com

Atf: Akgül, E., & Ergün, A. (2023). Ebeveynlerin çocukluk çağı aşıları ile Covid-19 aşısına yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 5(1), 64-75. Doi: 10.54061/jphn.1185448

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International License.

Abstract

Objective: The aim of the study is to examine the relationship between parents' attitudes towards childhood vaccines and COVID-19 vaccine.

Material and Method: The sample of the descriptive-relational study consisted of one of the parents of the students (n=191; 88% mother, 9.9% father, 2.1% other) who accepted to participate in the study and filled out the online questionnaire. Data were collected with the Socio-demographic Diagnostic Form, Parents' Attitudes Towards Childhood Vaccines Scale, and Attitudes Towards COVID-19 Vaccine Scale between 01-30 June 2022. Descriptive statistics (frequency, percentage, median and mean) and Spearman Correlation test were used to evaluate the data. Statistical significance level was accepted as $p<0.05$.

Results: It was found that 61.8% of the parents were between the ages of 31-40, 88.5% were female, 46.6% were born in the Marmara Region, 43.5% were university graduates, 53.4% had COVID-19 disease and 81.7% had COVID-19 vaccine. It was found that 24.1% of parents were hesitant about childhood vaccinations, 12% did not consider childhood vaccinations necessary, 2.1% do not have their first child and 5.3% other children have childhood vaccinations, 7.9% of them regretted that their children had their childhood vaccinations before the pandemic period. A strong negative correlation was found between the total score of the Attitude towards Childhood Vaccines Scale and the positive sub-dimension score of the Attitudes towards the COVID-19 Vaccine Scale ($p<0.01$).

Conclusion and Recommendations: As a result, parents who were hesitant about childhood vaccines were found to have a more negative attitude towards the COVID-19 vaccine. It is recommended to carry out research to determine the causes of vaccination hesitancy and opposition to vaccination in parents, education programs be planned by public health nurses to adopt the importance of vaccination, and to create visual materials containing accurate information.

Keywords: Vaccine, vaccine attitude, COVID-19, COVID-19 vaccine, childhood vaccines, parent

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde birçok salgın hastalık meydana gelmiştir. Meydana gelen bu bulaşıcı hastalıklar için “vaka sayısında belirli bir bölgedeki bir popülasyonda normal olarak beklenenin üzerinde, genellikle ani bir artış” olması durumu epidemi; “vakaların birkaç ülke veya kıtaya yayılması ve genellikle çok sayıda insanı etkileyen bir salgın gözlenmesi” durumu pandemi olarak adlandırılmıştır (CDC, 2012). Geçmişten günümüze İspanyol Gribi (1918), Asya Gribi (1957), Hong Kong Gribi (1968), Domuz Gribi (2009) ve COVID-19 (2019) olmak üzere solunum yolunu hedef alan virüs kaynaklı beş pandemi yaşanmıştır (Temel & Ertin, 2020). Aralık 2019’da başlayarak Mart 2020’de hızlı bir şekilde pandemi haline gelen COVID-19 ile mücadelede, en etkili yolun aşı olduğu bilinmektedir (Soysal ve ark., 2021).

Bulaşıcı hastalıkları kontrol altına almada etkili, düşük maliyetli ve kolay uygulanabilir olması nedeniyle aşılama, koruyucu halk sağlığı uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Aşılama hizmetlerine erişim olmasına rağmen kişinin aşılarla güvenmemesi, aşı olma ile ilgili tereddüt yaşamaması ve aşı olmayı reddetmesi olarak tanımlanan aşı karşıtlığı ise tarihte aşılamanın başlaması ile birlikte ortaya çıkmıştır (Çıklar & Güner, 2020; Demir, 2021; Soysal ve ark., 2021). Ülkemizde ilk aşı redlerinin 2010 yılında görülmeye başlandığı bilinmektedir (Bozkurt, 2018). Sadece bir toplumda değil dünya genelinde görülmesi ve bulaşıcı hastalıkların bir süre sonra yeniden görülmeye başlaması aşı karşıtlığını bir halk sağlığı sorunu haline getirmiştir (Çıklar & Güner, 2020; Demir, 2021; Soysal ve ark., 2021). Çünkü aşılarla karşı kuşkuyla yaklaşımlar özellikle ebeveynleri etkileyerek kişinin kendisi ile birlikte çocuklarının da aşılmasını engellediği için toplumsal bir risk meydana getirmektedir (Çıklar & Güner, 2020; Demir, 2021; Polat ve ark., 2017; Soysal ve ark., 2021). Aşı karşıtlığının oluşmasında kişinin deneyimleri ve duygu durumu gibi bireysel; aşılarla karşı yaşanan güvensizlik, felsefi ve dini yaklaşımlar gibi toplumsal, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının doğru olmayan bilgileri yayarak korku oluşturmak gibi yanlış amaçlarla kullanılmasının oluşturduğu olumsuz etkisi gibi teknolojik birçok neden vardır (Bozkurt, 2018; Çıklar & Güner, 2020; Demir, 2021; Soysal ve ark., 2021).

Kişiler, günümüzde aşı geliştirme sürecinin hızlı tamamlanıyor olması ve daha önce uygulanmamış olması nedeniyle COVID-19 gibi yeni geliştirilmiş aşıları kabullenmekte zorlanmaktadırlar (Argüt ve ark., 2016; Sosyal ve ark., 2021). Bir toplumda yeni geliştirilmiş aşığı yaptıрма oranının hastalığın yüksek riskli olmasına bağlı olduğu bilinmektedir (Argüt ve ark., 2016). Ancak artan vaka ve ölüm sayılarına rağmen COVID-19 aşısına yönelik aşı karşıtlığı toplumun önemli bir kısmında mevcuttur (Yıldız ve ark., 2021). COVID-19 hastalığının bulaş hızı ve ölüm oranının geçmişteki diğer pandemilere göre daha yüksek olduğu belirtilmekte ve kontrol altına alınabilmesi için nüfusun %50-60’ının aşılama önerilmektedir. Bu nedenle aşılamanın önündeki engellerin ivedilikle belirlenerek bağışıklama programlarının hazırlanması gerekmektedir (Soysal ve ark., 2021; Wang ve ark., 2020). Ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek hem çocukluk çağı bulaşıcı hastalıkları hem de mevcut COVID-19 hastalığına yönelik aşılama programlarını planlamada önemlidir. Bu çalışma ebeveynlerin çocukluk çağı aşıları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Soruları

1. Ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumları nasıldır?
2. Ebeveynlerin COVID-19 aşısına yönelik tutumları nasıldır?
3. Ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutumları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasında ilişki var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü: Çalışma ebeveynlerin çocukluk çağı aşıları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı-ilişkisel türde yapıldı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Çalışmanın evrenini İstanbul'un üç farklı ilçesinde yer alan biri özel, üçü devlet olmak üzere toplam dört ilkokulda öğrenim gören öğrencilerin ebeveynleri oluşturdu (N= 5117). Dört ilçeden rastgele seçilen sekiz ilkokulun müdürlerine çalışma için ön kabul almak üzere davet mektubu gönderildi, kabul eden okullar çalışmaya dâhil edildi. Herhangi bir örnekleme yapılmamış olup tüm evrene ulaşılması planlandı. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve online soru formunu dolduran öğrenci ebeveynlerinden herhangi biri çalışmanın örneklemini oluşturdu (n=191; %88 anne, % 9.9 baba, % 2.1 diğer). Çalışma sonrasında G-Power Data Analysis programıyla post-hoc güç analizi yapılmıştır. Çalışmamızda ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına karşı tereddüt oranı olan %24.1 temel alınarak 191 kişilik örneklem sayısı için araştırmanın gücü %100 olarak hesaplanmıştır (%95 güven aralığı, p=0.05). Ayrıca COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği puan ortalaması olan 3.2 temel alınarak yapılan güç analizi sonucu %78.9 olarak hesaplanmış ve çalışmadaki örneklem sayısının yeterli olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları: Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulmuş "Sosyo-demografik Tanılama Formu", "Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği" ve "COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği" ile toplandı.

Sosyo-demografik Tanılama Formu: Araştırmacılar tarafından literatür taranarak (Çıkkar & Güner, 2020; Yıldız ve ark., 2021; Yüksel & Kara-Uzun, 2021) oluşturulan form; formu dolduran kişi (anne/baba/diğer), yaş, cinsiyet, doğduğu bölge, öğrenim durumu, gelir durumu, sahip olunan çocuk sayısı, Sağlık Bakanlığı aşı takviminde yer alan çocukluk çağı aşıları ve COVID-19 aşısına yönelik toplam 14 sorudan oluşmaktadır.

Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği: Orijinali Opel ve arkadaşları tarafından 2011 yılında 15 madde olarak geliştirilmiş ölçeğin (Opel et al., 2011) Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 2020 yılında Çevik ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçeğin "Davranış" (1,2), "Tutum" (3,4,5,6,11,12,13,14,15), "Güvenlilik etkililik" (7,8,9,10) olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesinde verilen tereddütlü yanıtlar 2 puan, bilmiyorum/ emin değilim yanıtları 1 puan ve tereddütsüz yanıtlar ise 0 puan almaktadır. Davranış alt boyutunda birinci ve ikinci sorulara verilen bilmiyorum cevabı 0 olarak puanlanmaktadır. Toplam ölçek puanının 0-50 arasında olması tereddütsüz, 51-100 arasında olması tereddütlü olarak gruplanmaktadır. Ölçek puanının artması bireylerin aşı konusunda tereddütlü olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,67 bulunmuştur (Çevik ve ark., 2020). Çalışmamızda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.84 olarak hesaplanmıştır.

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği: Geniş ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilen ölçek, "Olumlu Tutum" ve "Olumsuz Tutum" olmak üzere iki alt boyut ve 9 sorudan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert yapıda olup sorular "Kesinlikle katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Kesinlikle katılıyorum (5)" şeklinde cevaplanmaktadır. Ölçeğin olumsuz tutum alt boyutundaki soruları ters puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri .80 alt boyutları ise olumlu tutum alt boyutu için .96 ve olumsuz tutum alt boyutu için .78 olarak hesaplanmıştır (Geniş ve ark., 2020). Çalışmamızın Cronbach Alpha değerleri toplamda 0.85, olumlu tutum için 0.97 ve olumsuz tutum için 0.89'dur. Ölçeğin iki alt boyutunda da düşük puanlar olumsuz tutumu göstermektedir.

Verilerin Toplanması: Veriler COVID-19 pandemisinin devam etmesi nedeniyle online soru formu ile toplandı. Form, 01-30 Haziran 2022 tarih aralığında çalışmaya onay vererek evreni oluşturan dört okulun müdürlerine gönderildi. Okul müdürleri online soru formunu okullarda görevli öğretmenler aracılığıyla veli gruplarından ebeveynlere ulaştırdı.

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri: Çalışmanın bağımsız değişkeni ebeveynlerin çocukluk çağı aşılarına yönelik tutum ölçek puanıdır. Ebeveynlerin COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçek puanı ise çalışmanın bağımlı değişkenini oluşturmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Veriler SPSS 25 paket programı ile analiz edildi. Verilerin dağılım özelliği Kolmogorow-Smirnov test yapılarak belirlendi. Normal dağılım özelliği göstermeyen çalışma verilerinin analizinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortanca ve ortalama) ve Spearman Korelasyon testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırma ile İlgili Etik Bilgi: Araştırmanın yapılabilmesi için Sağlık Bakanlığından bilimsel araştırma izni (tarih: 06.11.2020, sayı: 2020-11-19T20_01_03), bir devlet üniversitesinden etik kurul izni (Tarih: 07.03.2022 Sayı: E.41468), araştırmanın yapıldığı okullardan kurum izni, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden kurum izni (Tarih: 30.05.2022 Sayı: 50675746), ölçek kullanım izni ve ebeveynlerden araştırmaya gönüllü katılım izni alındı. Araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri doğrultusunda yürütüldü.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırmada herhangi bir örnekleme yönteminin kullanılmaması ve verilerin online toplanması bu araştırmanın sınırlılıklarıdır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde %61.8'inin 31-40 yaşı aralığında, %88.5'inin kadın, %46.6'sının Marmara Bölgesi doğumlu, %43.5'inin üniversite mezunu ve %54.4'ünün iki çocuğu olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin %55.5'i gelirini giderine eşıt olarak belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri

Değişkenler	n	%
Yaş		
20-30	17	8.9
31-40	118	61.8
41-50	51	26.7
51 ve üzeri	5	2.6
Cinsiyet		
Kadın	169	88.5
Erkek	22	11.5
Doğduğu yer		
Marmara	89	46.6
Karadeniz	51	26.7
Ege	6	3.1
Akdeniz	10	5.2
İç Anadolu	15	7.9
Doğu Anadolu	13	6.8
Güneydoğu Anadolu	3	1.6
Yurt Dışı	4	2.1
Eğitim durumu		
İlkokul	21	11.0
Ortaokul	18	9.4
Lise	69	36.1
Üniversite	83	43.5
Gelir durumu		
Gelir Giderden Az	54	28.3
Gelir Gidere Eşit	106	55.5
Gelir Giderden Fazla	31	16.2
Çocuk Sayısı		
Bir	38	19.9
İki	104	54.4
Üç	38	19.9
Dört ve üzeri	11	5.8
Toplam	191	%100

COVID-19 hastalığı ve aşılarla yönelik sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde ebeveynlerin %55'inin COVID-19 hastalığından korktuğu, %53.4'ünün COVID-19 hastalığını geçirdiği ve %81.7'sinin COVID-19 aşısı olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin %12'sinin çocukluk çağı aşılarını gerekli bulmadığı, %2.1'inin ilk çocuklarına ve %5.3'ünün diğer çocuklarına çocukluk çağı aşılarını yaptırmadığı belirlenmiştir. COVID-19 pandemisi döneminde aşılarla ilgili fikrinin değiştiiğini belirten ve keşke çocukluk çağı aşılarını yaptırsaydım cevabını veren ebeveynlerin oranı % 7.9, keşke çocukluk çağı aşılarını yaptırsaydım cevabını verenlerin oranı %2.6 olarak saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Ebeveynlerin COVID-19 hastalığı ve aşılarla yönelik özellikleri

Değişkenler	n	%
COVID-19 Hastalığından (n=191);		
Korkuyorum	105	55.0
Korkmuyorum	86	45.0
COVID-19 Hastalığını (n=191);		
Geçirdim	102	53.4
Geçirmediğim	89	46.6
COVID-19 Aşısını (n=191);		
Oldum	156	81.7
Olmadım	35	18.3
COVID-19 Pandemisi ile Birlikte Çocuğuma Çocukluk Çağı Aşılarımı Yaptırma İle İlgili Fikrim (n=191);		
Değişti, Keşke Aşılarımı Yaptırıyordum	5	2.6
Değişti, Keşke Aşılarımı Yaptırmasaydım	15	7.9
Değişmedi, İyi ki Aşılarımı Yaptırdım	160	83.7
Değişmedi, İyi ki Aşılarımı Yaptırmadım	11	5.8
Çocukluk Çağı Aşıları (n=191);		
Gerekli	168	88.0
Gerekli Değil	23	12.0
İlk Çocuğun Çocukluk Aşılarını (n=191);		
Yaptırdım	187	97.9
Yaptırmadım	4	2.1
Diğer Çocukların Çocukluk Aşılarını (n=153);		
Yaptırdım	145	94.7
Yaptırmadım	8	5.3

Araştırmaya katılan ebeveynler COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeğinden toplam 3.20 ± 0.92 , olumlu alt boyutundan 3.77 ± 1.01 , olumsuz alt boyutundan 3.38 ± 0.52 ; Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeğinden toplam 36.91 ± 20.54 , davranış alt boyutundan 0.34 ± 0.96 , tutum alt boyutundan 4.48 ± 4.81 , güvenlik-etkililik alt boyutundan 6.17 ± 1.76 puan almıştır. Ebeveynlerin %24.1'inin çocukluk çağı aşılarına karşı tereddütü olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Ebeveynlerin COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği ile Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği'nin toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları

	Madde Sayısı	Ortanca	$\bar{X} \pm SS$	Min-Maks
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği/Toplam	9	3.22	3.20 ± 0.92	1.00-5.00
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği/Olumlu Tutum Alt Boyutu	4	4.25	3.77 ± 1.01	0.75-5.00
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği/Olumsuz Tutum Alt Boyutu	5	3.40	3.38 ± 0.52	1.00-5.00
EÇAYTÖ/Davranış Alt Boyutu	2	0.00	0.34 ± 0.96	0.00-4.00
EÇAYTÖ/Tutum Alt Boyutu	9	3.00	4.48 ± 4.81	0.00-18.00
EÇAYTÖ/Güvenlik-Etkililik Alt Boyutu	4	7.00	6.17 ± 1.76	0.00-8.00
EÇAYTÖ/Toplam	15	30.00	36.91 ± 20.5	3.00-93.00
	n			%
EÇAYTÖ/Aşı Tereddütü Yok (0-50 puan)	145			75.9
EÇAYTÖ/Aşı Tereddütü Var (51-100 puan)	46			24.1

EÇAYTÖ: Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği

\bar{X} : Aritmetik Ortalama, SS: Standart Sapma, Min: Minimum, Maks: Maksimum

Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği toplam ve davranış, güvenlik-etkililik ($r=-0.749$, $r=-0.381$, $r=-0.254$; $p<0.01$), tutum ($r=-0.777$; $p<0.05$) alt boyut puanları ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği olumlu alt boyut puanı arasında anlamlı negatif yönlü ilişki saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Ebeveynlerin çocukluk aşılarına yönelik tutumları ölçeği ve COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçeği puanları arasındaki ilişki

	EÇAYTÖ Davranış Alt Boyutu	EÇAYTÖ Tutum Alt Boyutu	EÇAYTÖ Güvenlik-Etkililik Alt Boyutu	EÇAYTÖ Toplam	Covid-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği Olumlu Alt Boyutu
EÇAYTÖ Davranış Apğılt Boyutu	1.000				
EÇAYTÖ Tutum Alt Boyutu	0.341*				
EÇAYTÖ Güvenlik-Etkililik Alt Boyutu	0.164*	0.275**			
EÇAYTÖ Toplam	0.425**	0.897*	0.598**		
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği Olumlu Alt Boyutu	-0.381**	-0.777*	-0.254**	-0.749**	
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği Olumsuz Alt Boyutu	-0.062	-0.044	0.106	0.076	0.052
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği Toplam	-0.188*	-0.406**	-0.196**	-0.415**	0.413**

EÇAYTÖ: Ebeveynlerin Çocukluk Aşılarına Yönelik Tutumları Ölçeği
Spearman Korelasyon Testi; * $p<0.05$, ** $p<0.01$

TARTIŞMA

İstanbul'un merkez ilçelerinde yapılan ve örneklemin çoğunluğunu üniversite mezunu ebeveynlerin oluşturduğu bu çalışmada katılımcıların %18.3'ünün COVID-19 aşısı olmadığı, %53.4'ünün COVID-19 hastalığını geçirdiği ve %24.1'inin çocukluk çağı aşılarına karşı tereddütlü olduğu belirlendi. Ebeveynlerin çocukluk aşılarına yönelik tutumları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasında ilişki bulundu.

Bu çalışmada çocukluk çağı aşıları konusunda dört ebeveynin birinin tereddütlü olduğu, ilk çocuklarına aşı yaptırmayan ebeveynlerin oranı %2.1 olmakla birlikte diğer çocuklara aşı yaptırmama oranının %5.3'e yükseldiği belirlendi. Ayrıca COVID-19 döneminde ebeveynlerin %7.9'unun çocuklarına keşke aşılarını yaptırmasaydım yanıtını verdiği saptandı. Bu sonuçlar yıllar içinde ya da COVID-19 pandemisi nedeniyle ebeveynlerde aşı reddinin artma eğiliminde olduğunu gösteren önemli bulgulardır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün 2019 yılında belirlediği küresel sağlığa yönelik on tehdit arasında aşı reddi de yer almaktadır (DSÖ, 2019). Dünya'da olduğu gibi ülkemizde de aşı reddinde yıllar geçtikçe artış görülmektedir (Yorulmaz & Karadeniz, 2022). Bu artış birçok ülkede aşılama oranlarının düşerek aşı ile önlenabilir hastalıklarda artış görülmesine sebep olmuştur (Kempe et al., 2020). Yurt dışında yapılan bir çalışmada sonuçlarımıza benzer olarak ebeveynlerin tereddüt oranı %15.9 olmasına rağmen çoğunluğunun aşılama geciktirmediği ve hastalık/alerji gibi nedenlerin dışında ertelediği saptanmıştır (Yufika ve ark., 2020). Bir başka çalışmada aşı reddi olan ebeveynlerin çocuklarının %80.3'ünün en az bir kere aşı olduğu bulunmuştur (Hasar ve ark., 2021). Çalışmamızda aşı tereddütü ve reddine rağmen çocuklara aşı yaptırılmış olmasında birinci

basamak sağlık kuruluşlarının aşılama programı kapsamında verdiği hizmetin etkisi olduğu söylenebilir. Ancak çalışmamızda diğer çocuklara aşı yaptırmama oranının ilk çocuğa göre artış göstermesi, aşıya karşı tereddütlü olmanın gelecekte daha yüksek oranda aşı reddine sebep olabileceğini düşündürmektedir.

Ebeveynlerin diğer çocuklarına aşı yaptırmamalarında ihmal veya aşı reddi oluşmasına sebep olan çeşitli etkenin var olduğu düşünülmektedir. Aygün ve Tortop'un (2020) çocukluk çağı aşısını yaptırmayı reddeden 25 ebeveynle yaptıkları görüşmede katılımcıların %72'si aşıların hastalık kaynağı olduğunu ve aşıların içeriklerinin zararlı olduğunu, %64'ü aşılarının yararının olmadığını belirtmişlerdir (Aygün & Tortop, 2020). Yıldızeli ve arkadaşlarının çalışmasında (2021) ebeveynlerden bazılarının çocukluk çağı aşılarını yaptırmama konusunda kararsız veya aşı yaptırmayı reddetme nedeninin aşığı üreten şirketlere ve aşının içeriğinde yer alan maddelere karşı duyulan güvensizliğin olduğu bulunmuştur (Yıldızeli ve ark., 2021). Ülkemizde aşı reddinin nedenlerinin de incelendiği bir çalışmada hemşireler, çocukluk çağı aşı reddinin çoğunun yan etki kaynaklı olduğunu söyleyerek aşı öncesi ebeveynlerin bilgilendirilmesinin önemli olduğunu belirtmişlerdir (Kürtüncü ve ark., 2022). Teknolojideki gelişmelerle birlikte sosyal medyada aşılarla ilgili yanlış bilgilerin yer alıyor olması ve ailelerin konu ile ilgili yeterince bilgilendirilmemeleri aşı reddine sebep olmaktadır (Çıtak & Aksoy, 2020). Hasar ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında aşı reddi olan ebeveynlerin %70.5'i aşılarla ilgili bilgilere medya ve internetten ulaştıkları görülmüştür (Hasar ve ark., 2021). COVID-19 aşısı ile ilgili yapılan bir çalışmada da katılımcıların %79.4'ünün en çok sosyal medyadan bilgi aldıkları bulunmuştur. Katılımcıların %31.9'u medyadan duydukları/okudukları negatif bilgilerin aşı olma tereddütü/reddine sebep olduğunu bildirmişlerdir (Soysal ve ark., 2021). Sağlık Bakanlığı ve Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak görsel materyaller ile medyanın toplumun aşılama üzerindeki negatif etkisi pozitif dönüştürülebilir. Topluma ulaşmada ve aşılarla ilgili doğru bilgilerin verilmesinde medyadan yararlanılabilir. Ailelerin çocukluk çağı aşıları ile ilgili doğru bilgilendirilerek aşı reddi ile mücadele etmede en önemli görev halk sağlığı hemşireliği alanında çalışan hemşirelere düşmektedir (Kürtüncü ve ark., 2022). Özellikle okul sağlığı hemşireleri çocukların büyük çoğunluğunun bir arada bulunduğu okullarda çalışıyor olması nedeniyle çocuklara, ailelere ve topluma ulaşmada en elverişli konumdadır. Eğitici, danışmanlık, savunuculuk rolleri ile ailelere doğru bilgi vererek tutum ve davranış değişikliği oluşturmada birer değişim ajanıdır (Akgül & Ergün, 2021). Hemşireler, aşılarla karşı tereddütü olan ebeveynlere bireysel eğitimler ve açıklayıcı broşürler vererek aşı takvimine uyum konusunda takiplerini sağlamalıdır.

Çalışmamızda ebeveynlerin, COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutum puanlarının (3.77 ± 1.01) Türkiye'nin doğusunda yaşayan 18 yaşından büyük bireylerle yapılan (2.81 ± 1.04) ve yine Türkiye'deki 18 yaş üstü bireylerin katıldığı (3.02 ± 1.00) çalışmalara göre daha yüksek olduğu yani tutumlarının daha olumlu olduğu belirlendi (Kılıç ve ark., 2021; Turan ve ark., 2022). Çalışmamızın tarihinin aşılama oranının arttığı ve yerli aşı üretimi sonrasında yapılmasının olumlu tutumu arttırdığı düşünülebilir.

Bu çalışmada çocukluk çağı aşılarına karşı tereddütlü olanların COVID-19 aşısına karşı olumlu tutum puanları düşük bulundu. Yapılan bir çalışmada çocukluk çağı aşılarına tereddütü olan/aşığı reddeden kişilerin, COVID-19 aşısına karşı tereddütlü olma/aşığı reddetme riski, aşığı kabul edenlere göre 12.8 kat daha yüksek olduğu saptanmıştır (Soysal ve ark., 2021). Tıbbi sekreterlerle yapılmış bir çalışmada katılımcıların sağlık kurumunda çalışıyor olmalarına rağmen hem çocukluk çağı aşılarına hem de COVID-19 aşısına yönelik yüksek düzeyde tereddütlü oldukları bulunmuştur (Akbulut ve ark., 2022). Toplum içinde görülme ve ölüm oranı yüksek bulaşıcı hastalıklara karşı toplumu korumada en etkili yöntem aşılardır. COVID-

19 ile mücadelede geliştirilecek aşı ile aşı karşıtlığının azalacağı öngörülmüştür (Erkekoğlu ve ark., 2020). Ancak COVID-19 aşılarının tekrar dozlarının yapıldığı ve çoğunluğunu yüksek eğitimli ebeveynlerin oluşturduğu çalışmamızda aşı olmayanların oranının beşte bire yakın olması aşı karşıtlığının azalmadığını göstermektedir. Ayrıca çocukluk çağı aşılara karşı tutum ile COVID-19 aşısı tutumu arasında saptanan ilişki, çocukluk çağı aşılara karşı olanların COVID-19 aşısına karşı da olumsuz tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum gelecekte oluşabilecek yeni salgın hastalıklarla mücadelede yaşanacak zorluğun yanında çocukluk çağı aşılamaındaki azalma ile eski salgın hastalıkların toplumlarda tekrar görülmesi açısından bir risk oluşturacağı düşünülmektedir. Aşılar arasındaki ilişki de dikkate alındığında ileriye dönük çözümler belirlemek için aşılarla yönelik olumsuz tutuma neden olan sebeplerin kalitatif araştırmalarla incelenmesi ve topluma aşılarla ilgili doğru bilgilendirilme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak ebeveynlerin çocukluk çağı aşılara yönelik tutumları ile COVID-19 aşısına yönelik tutumları arasında ilişki olduğu, çocukluk çağı aşılara karşı tereddütlü olan ebeveynlerin COVID-19 aşısına karşı olumsuz bir tutuma sahip oldukları bulundu.

Bu sonuçlar doğrultusunda; topluma genellenebilir örneklem yöntemleri ile aşılarla karşı tereddüt ve aşı karşıtlığının nedenlerini belirlemeye yönelik ileri araştırmaların yapılması, özellikle okullarda ve aile sağlığı merkezi başta olmak üzere halk sağlığı alanında çalışan hemşirelerin, çocukluk çağı ve COVID-19 aşılara ilgili doğru bilgileri içeren eğitim programları planlanması ve açıklayıcı broşürler oluşturması, medya iletişim araçlarında, topluma aşılarla ilgili doğru bilgi vermek ve aşılamaa yönlendirmek için kamu spotlarının oluşturulması önerilir.

Araştırma ile İlgili Etik Bilgi: Araştırmanın yapılabilmesi için Sağlık Bakanlığında bilimsel araştırma izni (tarih: 06.11.2020, sayı: 2020-11-19T20_01_03), bir devlet üniversitesinden etik kurul izni (tarih: 14.02.2022, sayı: 38966), araştırmanın yapıldığı okullardan kurum izni, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden kurum izni (tarih: 30.05.2022, sayı: 50675746) alınmıştır.

Yazar Katkıları: Fikir: EA, AE; Tasarım: EA, AE; Kaynaklar ve Malzemeler: EA, AE; Veri toplanması ve analizi: EA, AE; Literatür Tarama: EA, AE; Makale Yazımı: EA, AE; Eleştirel İnceleme: AE.

Teşekkür: Çalışmayan katılan ve katılmayan tüm ebeveynlere, çalışmanın yapıldığı okullardaki görevli tüm idarecilere ve öğretmenlere teşekkür ederiz.

Çıkar çatışması: Yok.

Finansal destek: Yok.

KAYNAKLAR

- Akbulut, S., Gökçe, A., Boz, G., Küçükkakçalı, Z., Sarıtaş, H., Ünsal, S., Özer, A., Akbulut, M.S., & Çolak, C. (2022). Evaluation of vaccine hesitancy, anti-vaccination, and anxiety levels for medical secretaries during COVID-19 pandemic. *Dicle Tıp Dergisi*, 49(3), 455-467.
- Akgül, E., & Ergün, A. (2021). Toplum sağlığının geliştirilmesinde okul sağlığı hemşireliği. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 3(2), 141-153.
- Argüt, N., Yetim, A., & Gökçay, G. (2016). Aşı kabulünü etkileyen faktörler. *Çocuk Dergisi*, 16(1), 16-24.

- Aygün, E., & Tortop, H. S. (2020). Ebeveynlerin aşı tereddüt düzeylerinin ve karşıtlık nedenlerinin incelenmesi. *Güncel Pediatri*, 18(3), 300-316.
- Bozkurt, H. B. (2018). Aşı reddine genel bir bakış ve literatürün gözden geçirilmesi. *Kafkas Journal of Medical Sciences*, 8(1), 71-76.
- Center for Disease Control (CDC). (2012, 18 Mayıs). *Principles of Epidemiology in Public Health Practice Course*. <https://www.cdc.gov/csels/dsepd/ss1978/lesson1/section11.html>
- Çevik, C., Güneş, S., Eser, S., & Eser, E. (2020). Ebeveynlerin çocukluk aşılarına yönelik tutumları (PACV) ölçeğinin Türkçe sürümünün psikometrik özellikleri. *Güncel Pediatri*, 18(2), 153-167.
- Çıklar, S., & Güner, P. (2020). Annelerin çocukluk çağı aşıları hakkındaki bilgi, davranış ve tutumları ve aşı reddi nedenleri: Nitel ve nicel bir araştırma. *Ankara Medical Journal*, 20(1): 180-195.
- Çıtak, G. & Aksoy, Ö. D. (2020). Aşılama da önemli bir engel: Aşı reddi. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(2), 15-20.
- Demir, T. (2021). Aşı karşıtı tutumların sosyokültürel ve dinî boyutları. *Tevilat*, 2(2), 271-291.
- Dünya Sağlık Örgütü. (DSÖ). (2019, 10 Ocak). *Ten Threats to Global Health in 2019*. <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>
- Erkekoğlu, P., Köse, S. B. E., Balcı, A., & Yürün, A. (2020). Aşı kararsızlığı ve COVID-19'un etkileri. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 208-220.
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O. C., & Coşar, B. (2020). Development of perception and attitude scales related with COVID-19 pandemia. *Pearson Journal of Social Sciences-Humanities*, 5(7), 306-328.
- Hasar, M., Özer, Z. Y., & Bozdemir, N. (2021). Aşı reddi nedenleri ve aşılar hakkındaki görüşler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1), 166-176.
- Kempe, A., Saville, A. W., Albertin, C., Zimet, G., Breck, A., Helmkamp, L., Vangala, S., Dickinson, L.M., Rand, C., Humiston, S., & Szilagyi, P.G. (2020). Parental hesitancy about routine childhood and influenza vaccinations: A national survey. *Pediatrics*, 146(1), e20193852.
- Kılıç, M., Üstündağ Öcal, N., & Uslukılıç, G. (2021). The relationship of COVID-19 vaccine attitude with life satisfaction, religious attitude and COVID-19 avoidance in Turkey. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 17(10), 3384-3393.
- Kürtüncü, M., Kurt, A., & Arslan, N. (2022). Hemşire perspektifinden çocukluk çağı aşılarının reddi: Niteliksel bir araştırma. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 38(2), 11-18.
- Opel, D.J., Mangione-Smith, R., Taylor, J.A., Korfiatis, C., Wiese, C., Catz, S., & Martin, D.P. (2011). Development of a survey to identify vaccine-hesitant parents: the parent attitudes about childhood vaccines survey. *Human Vaccines*, 7(4), 419-25.
- Polat, Y., Tatlı, S., Yavuzekinci, M., Öztürk, M., İpekçi, N. N., Yurdagül, G., & Süzölmüş, S. (2017). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların ailelerinin çocukluk çağı aşıları hakkındaki görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 131-137.
- Soysal, G., Durukan, E., & Akdur, R. (2021). The evaluation of vaccine hesitancy and refusal for childhood vaccines and the COVID-19 vaccine in individuals aged between 18 and 25 years. *Turkish Journal of Immunology*, 9(3), 120-127.
- Temel, M. K., & Ertin, H. (2020). 1918 Grip pandemisi kıssasından COVID-19 pandemisine hisseler. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 25 (Special Issue on COVID-19), 63-78.

- Turan, G. B., Aksoy, M., Özer, Z., & Demir, C. (2022). The association between coronaphobia and attitude towards COVID-19 vaccine: A sample in the east of Turkey. *L'encephale*, 48(1), 38-42.
- Wang, J., Jing, R., Lai, X., Zhang, H., Lyu, Y., Knoll, M. D., & Fang, H. (2020). Acceptance of COVID-19 vaccination during the COVID-19 pandemic in China. *Vaccines*, 8(3), 482.
- Yıldız, Y., Telatar, T. G., Baykal, M., Yurtsever, B. A. Y., & Yıldız, İ. E. (2021). COVID-19 pandemisi döneminde aşı reddinin değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 200-205.
- Yıldız, Z., Gencer E., & Gezegen, N. F. (2021). Covid 19 pandemi sürecinde geliştirilen aşılarla karşı bireylerin tutumlarının değerlendirilmesi üzerine uygulamalı bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 877-889.
- Yıldızeli, F., Alabaz, D., & Gözüyeşil E. (2021). Determining the relationship of parents, knowledge and attitudes and health literacy about the admission or refusal of childhood immunization. *Journal of Pediatric Infection*, 15(2), e88-e96.
- Yorulmaz, D. & Karadeniz, H. (2022). Toplum sağlığında büyüyen tehdit: Aşı reddi. *Sağlık ve Toplum*, 32(1), 23-27.
- Yufika, A., Wagner, A. L., Nawawi, Y., Wahyuniati, N., Anwar, S., Yusri, F., Haryanti, N., Wijayanti, N.P., Rizal, R., Fitriani, D., Maulida N.F., Syahriza, M., Ikram, I., Fandoko, T.P., Syahadah, M., Asrizal, F.W. Aletta, A., Haryanto, S., Jamit K.F., ... & Harapan, H. (2020). Parents' hesitancy towards vaccination in Indonesia: A cross-sectional study in Indonesia. *Vaccine*, 38(11), 2592-2599.
- Yüksel, F. & Kara Uzun, A. (2021). Ebeveynlerin çocukluk çağı aşıları hakkındaki bilgi, davranış ve tutumları. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 15(1), 35-42.